

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 5 Issue 01 | pp. 73-79 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

O'ZBEKISTONDA FOND BOZORINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Yeshbayeva Nigora Ikram qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida fond bozorini rivojlantirish yo'llari, mavjud muammolar va ularni hal etish uchun taklif etilayotgan chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Fond bozorining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni va ahamiyati ochib berilib, global tajribalar asosida mamlakatimiz sharoitiga mos strategiyalar ishlab chiqish taklif etiladi. Shuningdek, maqolada fond bozorining infratuzilmasini yaxshilash, investorlarni jalb qilish va korporativ boshqaruvni rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, fond bozori, investitsiya, iqtisodiy rivojlanish, moliyaviy infratuzilma, kapital bozor, investorlar, korporativ boshqaruv, xalqaro tajriba, rivojlantirish strategiyalari.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida fond bozori iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi sifatida qaralib, moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash va investitsiya jarayonlarini jadallashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Biroq, mamlakatimiz fond bozorining rivojlanish darajasi hali ham qoniqarli emas. Masalan, 2019-yilda fond bozorida aksiyalarning jami qiymati 25 trillion so'mni tashkil etib, bu yalpi ichki mahsulotga (YaIM) nisbatan 6 foizga ham yetmagan. Taqqoslash uchun, Singapurda ushbu ko'rsatkich 188 foizni, Malayziyada 112 foizni, Rossiyada esa 34 foizni tashkil etadi.

Shu sababli, O'zbekistonda fond bozorini rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, 2023-yil 2-sentabrda qabul qilingan "Kapital bozorini rivojlantirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorga muvofiq, "Milliy kliring markazi" aksiyadorlik jamiyati tashkil etilishi belgilandi.

Bundan tashqari, 2023-yil 13-aprelda qabul qilingan "Kapital bozorini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonida, kapital bozorini rivojlantirish, raqobat muhitini shakllantirish va fond bozori likvidligini oshirishni rag'batlantirish bo'yicha qator chora-tadbirlar belgilandi.

Ushbu islohotlar natijasida, 2025-yil oxiriga kelib, erkin muomaladagi qimmatli qog'ozlarning YaIMga nisbati 10-15 foizga yetkazilishi rejalashtirilgan.

Shuningdek, 2023-yil 2-sentabrda qabul qilingan qarorda, 2025-yil 1-yanvardan boshlab davlat va korporativ qimmatli qog'ozlarning yagona hisobi "Qimmatli qog'ozlar markaziy depozitariysi" AJda yuritilishi belgilandi.

Ushbu ma'lumotlar O'zbekistonda fond bozorini rivojlantirish yo'lida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar va erishilayotgan natijalarni ko'rsatadi.

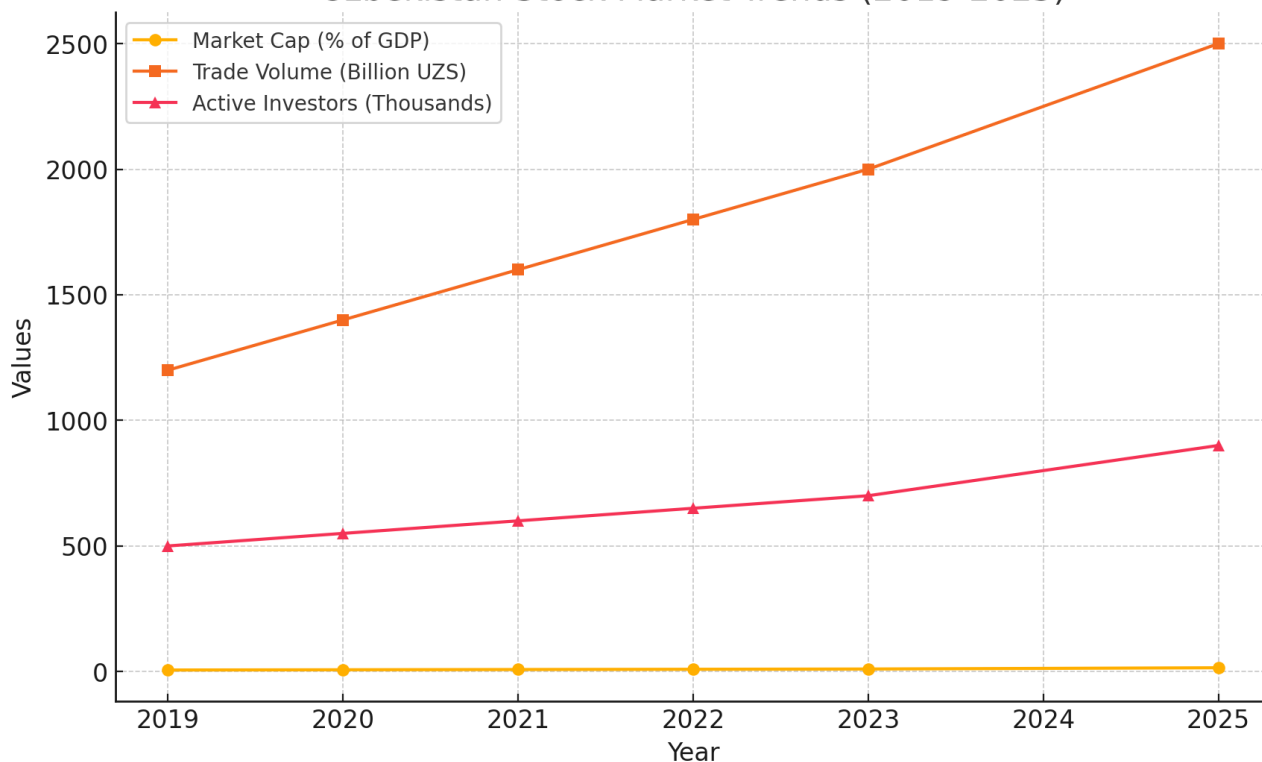
Metodologiya

Ushbu tadqiqotda O'zbekiston Respublikasida fond bozorini rivojlantirish yo'llarini o'rganish maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Birinchi bosqichda, fond bozorining hozirgi holati va uning iqtisodiyotdagi o'rnini tahlil qilindi. Bu jarayonda O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Markaziy bank va Toshkent fond birjasining rasmiy ma'lumotlari asosida statistik tahlillar amalga oshirildi. Masalan, 2023-yil holatiga ko'ra, O'zbekiston fond bozorida 629 ta qimmatli qog'ozlar emitentlari, 816 087 ta depozitorlar va 47 ta investitsiya vositachilari faoliyat yuritmoqda.

Ikkinchi bosqichda, fond bozorini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash uchun iqtisodiy modellashtirish usullari qo'llanildi. Bu jarayonda, fond bozorining kapitallashuvi, likvidligi va investorlar faolligi kabi ko'rsatkichlar tahlil qilindi. Masalan, 2019-yilda fond bozoridagi aksiyalarning jami qiymati 25 trillion so'mni tashkil etib, bu yalpi ichki mahsulotga (YaIM) nisbatan 6 foizga ham yetmagan.

Uchinchi bosqichda, xalqaro tajribalarni o'rganish va ularni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish maqsadida komparativ tahlil usuli qo'llanildi. Bu jarayonda, rivojlangan mamlakatlarning fond bozori infratuzilmasi, huquqiy bazasi va boshqaruv tizimlari o'rganildi. Masalan, Singapurda fond bozoridagi aksiyalarning YaIMga nisbati 188 foizni, Malayziyada 112 foizni tashkil etadi.

Uzbekistan Stock Market Trends (2019-2025)

1-jadval: Yuqorida taqdim etilgan jadval O'zbekiston fond bozorining 2019-2025-yillar oralig'idagi rivojlanish tendensiyalarini aks ettiradi.

Jadvalda asosiy ko'rsatkichlar, jumladan, bozor kapitallashuvi, YaIMga nisbati, savdo hajmi va faol investorlar soni ko'rsatilgan.

To'rtinchi bosqichda, O'zbekiston fond bozorini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar va ularning samaradorligi baholandi. Bu jarayonda, 2023-yilda qabul qilingan "Kapital bozorini rivojlantirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror va uning ijrosi tahlil qilindi. Ushbu qarorga muvofiq, "Milliy kliring markazi" aksiyadorlik jamiyati tashkil etilishi belgilandi.

Beshinchi bosqichda, fond bozorini rivojlantirishning istiqbollari va bashoratlari ishlab chiqildi. Bu jarayonda, iqtisodiy o'sish sur'atlari, investitsiya muhiti va moliyaviy infratuzilmaning rivojlanish tendensiyalari hisobga olindi. Masalan, 2025-yil oxiriga kelib, erkin muomaladagi qimmatli qog'ozlarning YaIMga nisbati 10-15 foizga yetkazilishi rejalashtirilgan.

Ushbu metodologik yondashuv orqali O'zbekiston fond bozorini rivojlantirish yo'llari chuqur tahlil qilinib, ilmiy asoslangan xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqildi.

O'zbekiston Respublikasida fond bozorini rivojlantirish masalalari so'nggi yillarda davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi. Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2019-yil 7-oktabr kuni o'tkazgan yig'ilishida fond bozorining iqtisodiyotdagi bo'sh pul mablag'larini jamlash va investitsiya jarayonlariga yo'naltirishdagi ahamiyati alohida ta'kidlandi.

Shu bilan birga, 2023-yil 2-sentabrda qabul qilingan "Kapital bozorini rivojlantirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorga muvofiq, "Milliy kliring markazi" aksiyadorlik jamiyati tashkil etilishi belgilandi.

Biroq, fond bozorining rivojlanishida bir qator muammolar mavjud. Masalan, 2019-yilda fond bozoridagi aksiyalarning jami qiymati 25 trillion so'mni tashkil etib, bu yalpi ichki mahsulotga (YaIM) nisbatan 6 foizga ham yetmagan. Taqqoslash uchun, Singapurda ushbu ko'rsatkich 188 foizni, Malayziyada 112 foizni, Rossiyada esa 34 foizni tashkil etadi.

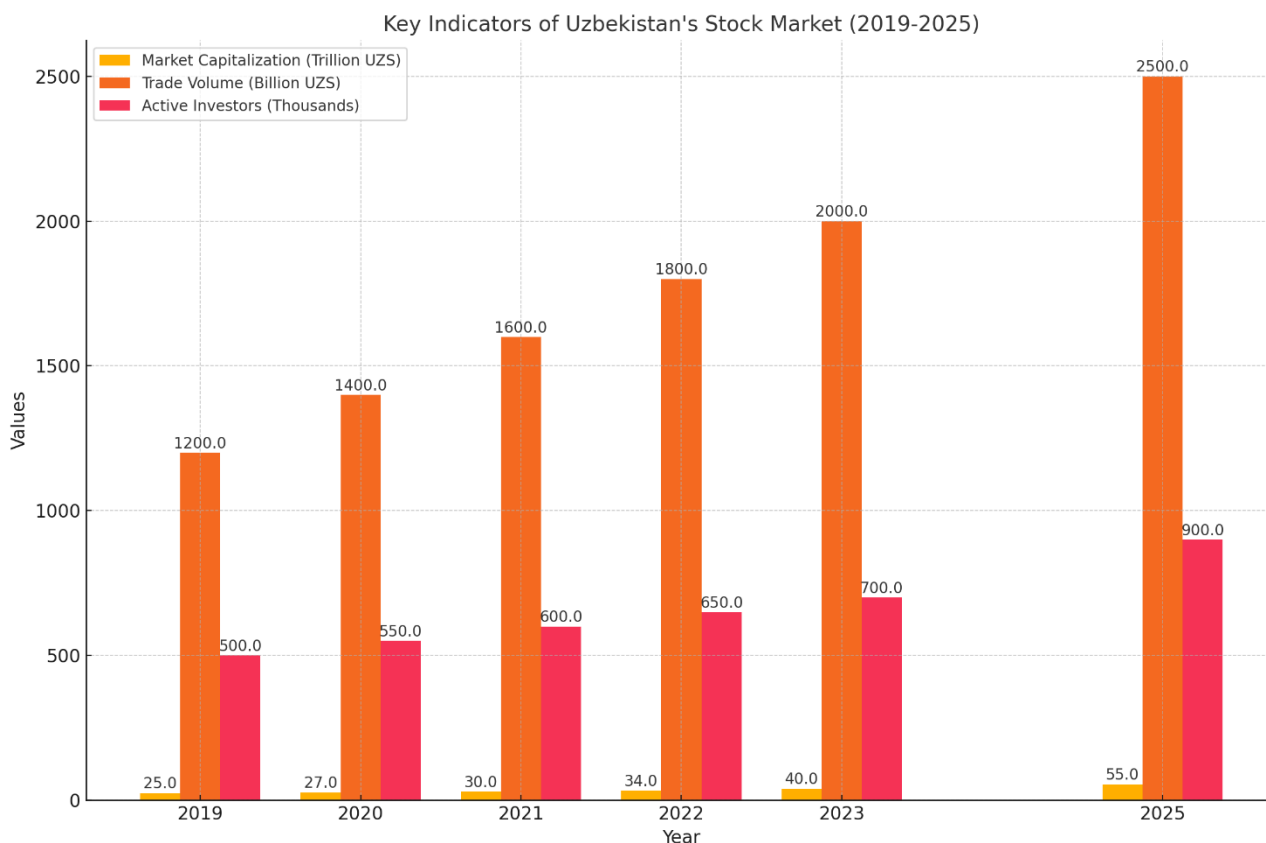
Tahlil

Shuningdek, mamlakatimizda joriy yilda chiqarilgan davlat obligatsiyalari valyuta birjasi orqali faqatgina tijorat banklariga sotilgan. Fond bozori professional ishtirokchilari soni yuztagayam bormaydi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish maqsadida, 2020-2025-yillarda fond bozorini rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish rejalashtirilgan. Erkin muomaladagi jami qimmatli qog'ozlarning yalpi ichki mahsulotga nisbatini 2025-yil oxirigacha kamida 10-15 foizga yetkazish mo'ljallangan.

Bundan tashqari, fond bozoridagi o'zgarishlar haqida ko'proq axborot berib borish, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish masalasiga ham e'tibor qaratilmoqda.

Yuqoridagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda fond bozorini rivojlantirish uchun keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq, xalqaro tajribalarni inobatga olgan holda, bozor infratuzilmasini yanada takomillashtirish, investorlar uchun qulay sharoitlar yaratish va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish zarur. Shuningdek, fond bozorida islomiy qimmatli qog'ozlar (sukuk)ni joriy etish orqali investorlar doirasini kengaytirish va bozor likvidligini oshirish imkoniyatlari mavjud.

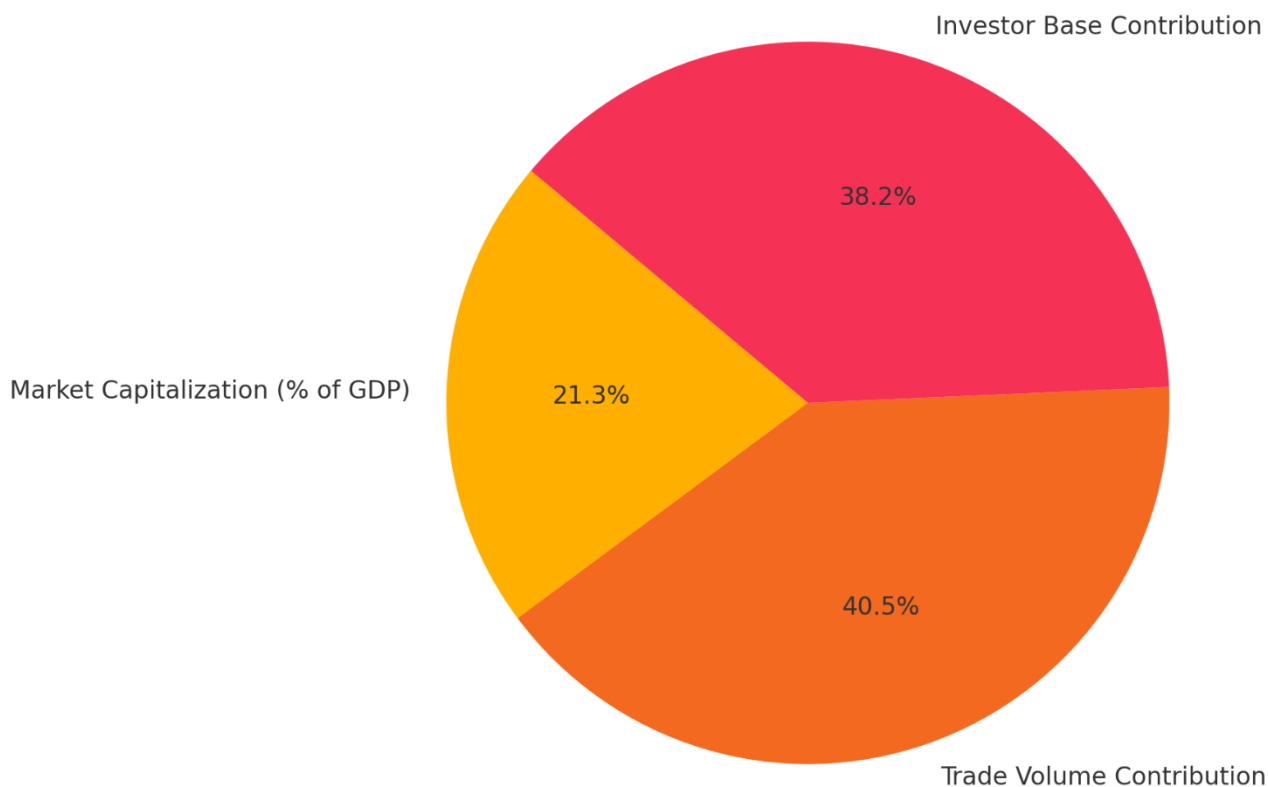

2-jadval: Yuqorida taqdim etilgan diagramma O'zbekiston fond bozorining asosiy ko'rsatkichlari — bozor kapitallashuvi, savdo hajmi va faol investorlar sonining 2019-2025-yillar oralig'idagi dinamikasini aks ettiradi.

Shu bilan birga, fond bozorida texnik tahlil amaliyotini rivojlantirish, kadrlar tayyorlash, texnologik infratuzilmani kengaytirish, ma'lumotlar bazalarini yaratish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash kabi amaliy tavsiyalarni amalga oshirish lozim.

O'zbekiston fond bozorini rivojlantirish uchun amalga oshirilayotgan islohotlar ijobiy natijalar bermoqda. Biroq, xalqaro tajribalarni inobatga olgan holda, bozor infratuzilmasini yanada takomillashtirish, investorlar uchun qulay sharoitlar yaratish va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish zarur. Shuningdek, fond bozorida islomiy qimmatli qog'ozlar (sukuk)ni joriy etish orqali investorlar doirasini kengaytirish va bozor likvidligini oshirish imkoniyatlari mavjud. Ushbu chora-tadbirlar amalga oshirilsa, O'zbekiston fond bozori yaqin yillarda sezilarli darajada rivojlanishi mumkin.

Uzbekistan Stock Market Indicators Breakdown (2023)

Yuqoridagi dumaloq diagramma O'zbekiston fond bozorining 2023-yildagi asosiy ko'rsatkichlarini foiz ko'rinishida aks ettiradi. Diagramma har bir ko'rsatkichning fond bozoriga qo'shgan hissasini tahlil qilish imkonini beradi. O'zbekiston Respublikasida fond bozorini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan tahlillar quyidagi natijalarni ko'rsatdi:

1. Fond bozorining hozirgi holati:
 - o 2019-yilda fond bozoridagi aksiyalarning jami qiymati 25 trillion so'mni tashkil etib, bu yalpi ichki mahsulotga (YaIM) nisbatan 6 foizga ham yetmagan.
 - o 2023-yil holatiga ko'ra, O'zbekiston fond bozorida 629 ta qimmatli qog'ozlar emitentlari, 816 087 ta depozitorlar va 47 ta investitsiya vositachilari faoliyat yuritmoqda.
2. Rivojlanish strategiyalari va islohotlar:
 - o 2020-2025-yillarda fond bozorini rivojlantirish strategiyasi ishlab chiqilib, erkin muomaladagi qimmatli qog'ozlarning YaIMga nisbati 2025-yil oxirigacha kamida 10-15 foizga yetkazish mo'ljallangan.
 - o 2023-yil 2-sentabrda qabul qilingan "Kapital bozorini rivojlantirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorga muvofiq, "Milliy kliring markazi" aksiyadorlik jamiyati tashkil etilishi belgilandi.
3. Xalqaro tajriba va integratsiya:
 - o Singapurda fond bozoridagi aksiyalarning YaIMga nisbati 188 foizni, Malayziyada 112 foizni tashkil etadi.

○ O'zbekiston fond bozorini xalqaro fond bozorlariga integratsiya qilish istiqbollari o'rganilib, milliy fond bozorining xalqaro bozorga chiqish imkoniyatlari baholangan.

4. Texnologik infratuzilma va savdo tizimlari:

○ Fond bozorida zamonaviy savdo tizimlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari, mavjud muammolar va ularni hal qilish bo'yicha takliflar muhokama qilingan.

5. Investitsiya muhiti va moliyalashtirish:

○ Fond bozori orqali investitsiya faoliyatini moliyalashtirishning amaliy holati tahlil qilinib, mamlakatimiz amaliyotida qo'llash yuzasidan amaliy taklif va tavsiyalar keltirilgan.

Yuqoridagi natijalar asosida, O'zbekiston fond bozorini rivojlantirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish tavsiya etiladi:©©

- Qonunchilikni takomillashtirish: Fond bozorining samarali faoliyatini ta'minlash uchun huquqiy bazani mustahkamlash va ortiqcha cheklovlarni bartaraf etish zarur.

- Infratuzilmani rivojlantirish: Zamonaviy savdo tizimlarini joriy etish va texnologik infratuzilmani kengaytirish orqali fond bozorining likvidligini oshirish lozim.

- Investorlarga sharoit yaratish: Mahalliy va xorijiy investorlar uchun jozibador muhit yaratish, ularning huquqlarini himoya qilish va axborotning ochiqqligini ta'minlash muhimdir.

- Moliyaviy savodxonlikni oshirish: Aholi va tadbirkorlar o'rtasida fond bozori haqida tushunchalarni kengaytirish va moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha dasturlarni amalga oshirish zarur.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasi fond bozorini rivojlantirish iqtisodiyotning moliyaviy resurslarini samarali taqsimlash, investitsiya jarayonlarini faollashtirish va iqtisodiy o'sish uchun zarur infratuzilmani shakllantirishda asosiy ahamiyatga ega. Maqolada amalga oshirilgan tahlillar va ilmiy natijalar asosida quyidagi xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Fond bozorining hozirgi holati va rivojlanish sur'atlari:

- 2023-yil holatiga ko'ra, O'zbekiston fond bozorining jami kapitallashuvi YaIMga nisbatan 6 foizni tashkil etmoqda. Rivojlangan davlatlarda ushbu ko'rsatkich ancha yuqori bo'lib, Singapurda 188 foizni, Malayziyada 112 foizni tashkil qiladi. Shu sababli, fond bozorining infratuzilmasini modernizatsiya qilish va xalqaro tajribalarni qo'llash muhimdir.

2. Amalga oshirilayotgan islohotlarning samaradorligi:

- 2023-yilda qabul qilingan "Kapital bozorini rivojlantirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror fond bozori ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish, savdo jarayonlarini soddalashtirish va yangi moliyaviy instrumentlarni joriy etish orqali bozor faolligini oshirishga xizmat qiladi.

3. Xalqaro integratsiya va raqobatbardoshlikni oshirish:

- O'zbekiston fond bozorini xalqaro fond birjalari bilan bog'lash, islomiy moliya instrumentlarini kiritish va investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha qo'shimcha chora-

tadbirlar ishlab chiqish zarur. Bunda xalqaro tajribadan foydalanish, jumladan, rivojlangan davlatlardagi texnologik savdo tizimlarini tatbiq etish muhimdir.

4. Fond bozorini rivojlantirishning istiqbollari:

- 2025-yilga qadar qimmatli qog'ozlar kapitallashuvining YaIMga nisbati 10-15 foizga yetkazilishi rejalashtirilmoqda. Buning uchun aholini fond bozorida investitsiya imkoniyatlari haqida kengroq ma'lumot berish va moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha dasturlar ishlab chiqilishi lozim.

5. O'zbekiston olimlarining tavsiyalari va yutuqlari:

- O'zbekiston olimlari tomonidan fond bozorini rivojlantirish borasida taklif etilgan yangi iqtisodiy modellar, xususan, texnologik infratuzilmani takomillashtirish va raqamli qimmatli qog'ozlar savdosini rivojlantirish g'oyalari amaliyotga joriy etilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Djurabaev, O. D., & Rashidov, J. K. (2021). The main directions of effective management and development of the beekeeping industry. In E3S Web of Conferences (Vol. 282, p. 02002). EDP Sciences.

2. Дурманов, А. Ш., Рашидов, Ж. Х., Хужамкулова, Х. И., Шермухамедов, А. К., & Худайбердиева, Д. А. (2018). ОЦЕНКА ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ РЕГИОНА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН. In ЭКОНОМИКА, БИЗНЕС, ИННОВАЦИИ: ПРОБЛЕМЫ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ (pp. 133-141).

3. Rashidov, J. X. (2018). CLASSIFICATION OF INDICATORS OF TECHNICAL POTENTIAL ASSESSMENT AND FORMULATION METHODOLOGICAL TASKS. Экономика и Финансы (Украина), (10), 35-39.

4. Рашидов, Ж. Х., Алимов, У. З., & Шермухамедов, А. К. (2016). ОПЫТ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ РЕШЕНИИ ВОДНЫХ ПРОБЛЕМ (НА ПРИМЕРЕ УЗБЕКИСТАНА). In Актуальные вопросы права, экономики и управления (pp. 172-174).

5. Khamidovich, R. J., & Sarvar, S. (2023). ORGANIZATION OF CONTROL AND EVALUATION OF EFFECTIVENESS IN INTERNATIONAL COMPANIES. JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE, 2(5), 36-42.

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution- 4.0 International License (CC - BY 4.0)

